

Joseon hanedanının reformist kralı Sejong.. 15. yüzyıl...

KORE AYDINLANMASI

JOSEON DÖNEMİ

Kubilay Atik*

Joseon dönemi, siyasi, düşünsel ve kültürel alanlarda Kore tarihinin en hareketli ve şekillendirici dönemlerinden birisi olmuştur. Bu dönemde bir nevi Kore rönesansı yaşanmıştır. Özellikle kültür ve düşünce alanlarında Koreliler komşuları Japonya, siyasi ve kültürel bakımdan bölgeye nüfuz eden Çin ile pek çok alanda rekabet halinde olmuş, pasif bir konumun ötesine geçerek kültürel ve teknik alanlarda pek çok yeniliğe imza atmışlardır. Her ne kadar Kore sanayileşme ve çağdaşlaşma hareketleri ile Japon sömürgeciliği sonucu olarak acı bir tecrübeyi tadarak tanışmış olsa da, günümüzde Kore kültürü üzerinde yaşam tarzı, düşünce yapısı bakımından en büyük etkiyi Japon sömürgeciliği değil, Joseon döneminin bıraktığını söyleyebiliriz. Ne yazık ki ülkemizde Kore tarihi ancak Kore Savaşı ile başlatılır ve hâlâ “aydınlanma” dönemi Avrupa’ında ortaya atılan ve bugün erken modern dönem olarak nitelediğimiz 16-19. yüzyıl arası dönemde Avrupa dışında hemen hiçbir yerde gelişme olmayıp, Osmanlı İmparatorluğu da dâhil, tüm Asya’da bir “duraklama” dönemi yaşadığı düşüncesi genel kabul görür. Oysa Japonya, Kore, Çin ve Türkiye’deki modernleşme hareketleri gökten zembille inmemiş ya da bir gecede “mucizevi” olarak ortaya çıkmamıştır. Bu dönemde Kore’de ortaya çıkan felsefi ve siyasi akımlar Kore kimliğinin oluşumunda ve Kore’nin kendine özgü çağdaşlaşma akımında en az sonradan gelen yabancı güçler kadar etkili olmuştur.

* Kubilay Atik, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Tarih Bölümü.

Amerikalı tarihçi Micheal Seth'in de belirttiği gibi Kore tarihinde çok az olay Joseon adı ile Yi Hanedanının gücü ele geçirip beş yüzyıl sürecek olan bir dönemi başlatması kadar kayda değer olabilir. Kore bu dönemden itibaren Yeni Konfüçyüsçü devlet ideolojisinin hâkimiyetine girmiş, toplum Konfüçyüsçü temeller üzerinde kurulmuştur. Bugün de insanlar arası ilişkiler Hıristiyanlığa rağmen bu Konfüçyüsçü yapının etkisindedir.¹ Ancak Yi ailesinin Yeni Konfüçyüsçülüğü devlet ideolojisi olarak seçmesi ve Budizm'den daha çok desteklemesinin arka planındaki tarihsel nedenlere kısaca değinmeden Kore'deki durumu anlamak güç olabilir. Cengiz Han'ın önderliğinde başlayan, oğulları ve torunları tarafından sürdürülen Moğol istilalarından Kore de nasibini almıştı. Moğol istilalarına kadar özgürlüğünü büyük ölçüde korumayı başaran ve hattâ zaman zaman komşusu olan Çin'i mağlup ederek istiladan kurtulan Koreliler için tüm savaş ve barışlara rağmen, Çin'in dünyanın ve medeniyetin merkezi olarak algılandığı ve iki ülke arasındaki ilişkilerin ağabey ile kardeş arasındaki ilişki gibi tanımlandığı bir ilişki varlığını korumaktaydı. Oysa barbar olarak görülen Moğolların Kore'yi değil, Korelilerin büyük ağabey olarak gördükleri Çin'i de istila edip yalnızca yağma yapmakla yetinmeyerek Yuan hanedanı adıyla Kubilay Han'dan başlayarak bir hanedan kurması bu dünya görüşünü temellerinden sarsmıştır. Üstelik bununla da yetinilmemiş, Kore krallarının Moğolların vassali olup her yıl haraç ve köle gönderme zorunluluğunun yanısıra bir Moğol prenses ile de evlenmesi şart koşulmuştur. Bunun sonucu olarak da Joseon hanedanından önceki Goryeo hanedanındaki tüm kralların anneleri Moğol olmuş, Moğollara olan siyasî bağlılık böylelikle kan bağı ile güçlendirilmiştir. Goryeo hanedanının varlığı da büyük ölçüde Moğollarinkine bağımlı hale gelmiştir. Bunun sonucunda Çin'de Kubilay Han'ın kurduğu Yuan hanedanının düşmesini takiben Goryeo hanedanı öncelikle kararsız kalmıştı. Saray içerisinde bir taraf Moğolları destekleyerek yeni kurulan Ming hanedanına savaş açılmasını teklif ederken diğer tarafsa yeni kurulan Ming hanedanı ile geleneksel ilişkilere dönülerek "barbar" Moğollara karşı büyük ağabey Çin'in yanında olmayı teklif etmişti. Çin'de Kubilay Hanlığı devrilip yerine Çin kökenli Ming hanedanı gelmesinin ardından bir Ming elçisi Goryeo sarayını ziyaret ederek toprak talebinde bulunur. Bunu fırsat bilen ve Moğolların yanında kalınmasını savunan grubun lideri olan General Choe Mançurya'nın tekrar fethedilmesini ve daha eski Goryeo hanedanının varisi olma iddiasıyla Mançurya üzerinde de hak iddia eden Goryeo topraklarına katılmasını önerir. Ancak seferin başında

¹M. Seth, *A History of Korea: From Antiquity to the Present* (Rowman & Littlefield, 2010), s. 140

Çin'deki Ming hanedanını destekleyen grubun başı olan General Yi görevlendirilir. Daha üstün Ming kuvvetleri ile kaybetmesi muhtemel görünen bir intihar savaşına girmektense General Yi emrindeki kuvvetlerle darbe düzenlemeye karar verir. Başkente dönerek Kral U'yu indirir ve yerine onun oğlu olan Kral Chang'ı tahta oturtur. Ancak onun da gücü yeniden ele geçirmeyi denemesi sonucunda çıkan siyasal kargaşa ve askerî mücadeleden yararlanarak kendisini kral ilân eder. İlk başlarda Goryeo adını devam ettirip sadece yönetici ailede değişiklik yapmayı istese de, sonradan yeni bir hanedan kurarak ismini Joseon koyar. Böylelikle beş yüzyıl süren Goryeo hanedanı sona ererken yine beş yüzyıl sürecek olan ve Kore toplumunu derinden etkileyecek olan hanedan 1392 yılında kurulur. İlk Kral olan General Yi Kral Taejo adını alır.

Goryeo hanedanı zamanında, tıpkı Moğolların Çin'de yaptığı gibi, Budizm büyük destek görmüştür. Budist manastırlar giderek zenginleşmiştir. Goryeo dönemi Kore'sinde Budizm altın çağını yaşarken Joseon dönemi Konfüçyüsçü öğretinin ve onun Zhu Xi tarafından kurulan Yeni-Konfüçyüsçü kolunun altın çağı olmuştur. Bunun ardında elbette yönetici zümreyi ilgilendiren ideolojik ve siyasî sebepler yatmaktadır. Çin'i yöneten ancak etnik olarak Çinli olmayan Moğollar kendi yönetimlerinin meşruiyeti için Çin merkezli bir düşünce yapısı olan ve Çinli olmayan herkesi barbar olarak niteleyip bunlara boyun eğilemeyeceğini öngören Konfüçyüsçülük yerine Budizme destek olmuşlardır. Anneleri Moğol olan ve Moğol yönetimiyle sıkı bir ittifak kuran Kore'deki Goryeo hanedanı da aynı yöntemi tercih etmiştir. Ancak Çin'de yönetimi yeniden bir Çinli hanedanın ele geçirmesi sonucu yabancı iktidarın bir kalıntısı olarak görülen ve önceki iktidarla sıkı ilişkiler kuran Budist manastırları gözden düşmüş ve Konfüçyüsçülük değer kazanmıştır. Joseon dönemi boyunca Kore yeni-Konfüçyüsçülüğü tasvip etmekle birlikte Budizm yasaklanmamış, ancak pek çok manastırın mülklerine el konulmuştur. Bir süre sonra tıpkı Japonya'daki gibi Hıristiyan misyonerlerden çekinilerek Hıristiyanlık yasaklanmıştır. Dinî açıdan bu gelişmeler olurken Joseon dönemi Kore tarihinin entelektüel açıdan en parlak dönemlerinden birisi olmuştur. Çin'den ve Batı'dan pek çok fikir akımı ülkeye girerek ülke içerisinde yeni düşünce akımları filizlenmiştir. Siyasî açıdan çalkantılarla dolu olan bu dönemde iç siyaseti olduğu kadar dış siyaseti de etkileyen bu düşünce akımları göz ardı edilirse Kore tarihini anlamlı bir şekilde yorumlamak imkânsızdır denilebilir.²

² M. Seth, *A History of Korea: From Antiquity to the Present* (Rowman & Littlefield, 2010). s. 147.

Kral Taejo henüz hayattayken ikinci eşinin ölümü sonrasında üzüntüden tahtı bırakması üzerine oğulları arasında çıkan mücadelelerden oğlu Yi Bagwon galip gelerek Kral Taejong ismini alıp tahta geçer. Kral Taejong döneminde pek çok reform yapılarak hem kraliyet otoritesi güçlendirilir hem de devletin vergi gelirleri ülke çapında yapılan kayıt işlemleriyle artırılır. Kral Taejong taht mücadeleleri sırasında pek çok arkadaşını ve akrabasını öldürttüğü için zalim kral olarak adlandırılır. Ancak sıradan halkın yaşamını daha iyi hale getirmek için çalışması, ülkenin yönetiminde daha çok söz sahibi olan aristokratlar ve bakanların gücünü kırması ve kendisinden önce başlatılan reformları sürdürmesinden dolayı etkili bir yönetici olarak kabul edilmiştir. Kendisinden sonra tahta geçecek olan ve yaptığı reformlar ve getirdiği yeniliklerle “Büyük Kral” Sejong olarak anılacak olan Kral Sejong döneminin temelini attığı için önemli bir yere sahiptir.³ 1418 yılında Kral Taejong tahtı oğluna bırakır ve Kral Sejong dönemi başlar. Kral Taejong her ne kadar tahtta oturmasa da oğlu onun önerilerine kulak verir ve ilk iş olarak da babasının başlattığı ve ülkesini uzun süredir huzursuz eden Japon korsanlarına⁴ karşı kararlı mücadeleyi sürdürür. Japon korsanlar Kore ile Japonya arasında bulunan Tsushima adasından Kore’ye yağma seferleri düzenlemektedirler.⁵ Bu korsan faaliyetlerine son vermek için sefere çıkılır ve Tsushima adasının Daimyo’su⁶ Sadanori 1419 yılında Kore kralına boyun eğer. 1443 yılında imzalanan Gyehae Anlaşması ile Tsushima adasının daimyoları Kore kralına bağlılık ve haraç vermeyi taahhüt ederler. Ayrıca korsan saldırılarını engelleme sözü verip karşılığında da her yıl elli gemiyle Kore ile ticaret yapma hakkı kazanırlar. Buna ilave olarak, kuzey sınırında uzun süredir Mançuların işgali altında olan bazı topraklar Kral Sejong’un görevlendirdiği general Kim Jong-seo tarafından geri alınarak aşağı yukarı bugünkü Çin-Kore sınırına ulaşılır.

³ Sang M. Lee, “South Korea: From the Land of Morning Calm to ICT Hotbed,” *The Academy of Management Executive* (1993-2005) 17, no. 2 (2003). s. 57

⁴ Japonca adı Wako, Çince adı Wokou Korece adı Waegu olan bu korsan grupları değişik uluslardan insanlar barındırmaktaydı. Bu korsanların sayıca büyük kısmı Japon olduğu ve Japonya’da üslendikleri için Japon korsanları olarak adlandırıldılar. Bu korsanlar uzunca bir süre Çin ve Kore kıyılarını yağmalamış, bu iki ülkeyi zaman zaman kıyı şeritlerini boşaltmaya zorlayacak kadar ileri gitmiştir. Ancak önce Korelilerin üslerine düzenledikleri seferler daha sonra da Japonya’nın yeniden birleştirilmesi sonucu merkezî idarenin korsanları kontrol altına almaya girişmesi üzerine korsanlık faaliyetleri 17. yüzyılda sona ermeye başlamıştır.

⁵ Tsushima adası coğrafi konumunun Kore ile Japonya arasında olması nedeniyle tarihi boyunca iki ülke ile de sıkı ilişkiler içerisinde olmuş ve genellikle her iki ülkenin de süzerenliğini kabul etmiştir.

⁶ Daimyo: Japon derebeylerine verilen ad.

Kral Sejong'u büyük yapan asıl şey askerî ve siyasî alandaki başarılarından çok bilim ve kültür alanında getirdiği yeniliklerdir. Öyle ki, günümüzde Çin kültürünü ve dilini tanıtmak için tüm dünyada Konfüçyüs enstitüleri açılmaktadır. Güney Kore ise Kore dilini ve kültürünü tanıtmak amacıyla bu kralın ismi ile Sejong enstitüleri açar. Kral Sejong'un belki de getirdiği en büyük yenilik Kore yazısıdır. Günümüzde *hangul*⁷ adı verilen bu alfabe Koreceye özgüdür ve kolaylıkla öğrenilebilir. Sarayda kurulan Jiphyeonjeon adlı bir heyet tarafından hazırlanan ve son derece basit olan bu yazının 1443 yılından itibaren kullanılmaya başlandığı düşünülüyor. Bundan önce Korece ya hiç yazılmayıp doğrudan Çince kullanılıyordu ya da *idu*⁸ adı verilen ve Koreceyi yazmak için Çince karakterlerin kullanıldığı son derece karmaşık ve sınırlı sayıda üst tabakadan insanın öğrenebildiği bir yazı sistemi kullanılıyordu. Sejong'un da düşündüğü gibi bu yazı sistemine halktan sıradan kişiler bile kolayca uyum sağlayabiliyordu. Ancak *hangul* yazısının kullanılmasına pek çok Konfüçyüsçü saray adamı ve bürokrat karşı çıktı. Onlara göre tek gerçek yazı sistemi Çinceydi ve bunun dışındaki yazı sistemleri ilkel ve barbarcadı. Kuşkusuz, buna ek olarak kendi statülerinin Çince ve Çince bilmenin sağladığı bilgi birikimine dayalı olması da unutulmamalıdır. Eğer herkes okuyup yazabilirse *yangban*⁹ adı verilen ve genellikle eğitim görmüş – Osmanlı'daki ilmiye ve kalemiye sınıfına benzeyen – bu sınıfın hiçbir imtiyazının kalmayacağı korkusu da göz ardı edilemez. Gene de 15. yüzyılın sonuna gelindiğinde *hangul* halk arasında yaygındı ve resmî yazışmalarda kullanılmaktaydı. Bu dil o kadar yaygınlık kazandı ki, kral Yeonsangun tarafından halk isyanlarını organize etmede etkili bir araç olarak kullanılabilceği korkusuyla 1504 yılında yasaklandı.¹⁰ Gene de 16. yüzyıl boyunca özellikle edebiyat alanında eserler bu yazı ile kaleme alınmaya başlandı. Özellikle *gasa*¹¹ adı verilen ve genellikle *yangban* sınıfına dâhil kadınlar arasında popüler olan bir şiir türü ve *sijo*¹² adı verilen ve Japonya'daki *haiku* şiirlerine benzeyen kısa şiirler bu yazının kullanımını popülerleştirdi. Daha sonra pek çok halk romanı da bu yazı ile

⁷ Eski adı "hunmin jeongeum".

⁸ *Idu* yazısı hem bazı seslere karşılık gelen Çince karakterlerin Koreceyi yazmak için kullanılmasında hem de Çince karakterlerin tıpkı Japoncada olduğu gibi kelimeleri yazmakta kullanılıp o kelimenin Çince değil, Korece telaffuzla okunmasında kullanılan son derece karmaşık ve aslında birden fazla varyasyonu olan Kore'ye özgü yazı sistemlerinin genel adıdır diyebiliriz.

⁹ *Yangban* "iki dal" anlamına gelmektedir ve devlet idaresinde idarî ve askerî görevlilerden oluşan ikili sistemi anlatmak için ortaya atılan bir kelimedir. Bu sınıf daha önce mevcutsa da Joseon döneminde bu ismi almıştır.

¹⁰ K. Pratt, *Everlasting Flower: A History of Korea* (Reaktion Books, 2007). s. 102

¹¹ H. Kim and R. Fouser, *Understanding Korean Literature* (M.E. Sharpe, 1997). s. 37

¹² *A.g.e.*, s. 41

kaleme alındı. Bu yazının resmî alanda kullanımının yasaklanması nedeniyle ilk çıktığı dönemden itibaren kullanımı giderek sınırlı çevrelerde kaldı. 19. yüzyılda ortaya çıkan milliyetçi akımlarla birlikte tekrar yükseleşe geçti. Gazeteler ve diğer pek çok yayın, 1938 yılında Japon sömürge idaresinin Koreceyi yasaklamasına kadar bu yazı ile basıldı.

Bu dönemde ekonomisi büyük ölçüde tarıma dayalı olan Kore'nin belkemiğini oluşturan çiftçiler için yoğun tarımsal yöntemler araştırılmıştır. Üretim artırılmaya çalışılmış, vergiye düzenlemeler getirilmiştir. Nongsa Jikseol adı ile çiftçiler için bir el kitabı hazırlanılarak çiftçilerin kullanımına sunulmuştur.¹³ Böylelikle daha yoğun bir tarımsal faaliyetin önü açılarak ülke gelirleri büyük ölçüde artmıştır. Bilimsel alanda bu dönemin bir başka öncüsü ise Jang Yeongsil adlı mucittir. Bu kişi yönetici *yangban* sınıfına dâhil olmamasına rağmen yeteneği önce kral Taejong tarafından keşfedilip saraya alınmış, daha sonra ise kral Sejong tarafından desteklenmiştir. Yeongsil, pek çok buluş yaparak astronomi ve coğrafyanın yanısıra diğer değişik alanlarda da keşifler yapmıştır. Bunlar ne yazık ki kral Sejong'un ölümünden sonra yaygınlık kazanamamıştır.¹⁴ Diğer taraftan, ilk kez Kore merkez alınarak güneşin ve diğer gök cisimlerinin hareketlerinden yola çıkılarak bir takvim oluşturulmuş, böylelikle güneş ve ay tutulmalarına ek olarak mevsimsel döngüler de Çin merkezli takvimlere göre daha kesin bir şekilde hesaplanabilmiştir. Tıp alanındaysa, gelişmiş Çin tıbbının yanında geleneksel Kore tıbbına ait ilaç ve yöntemler yazıya dökülerek kitap halinde toplanmış ve bu yöntemlerin unutulmamasının çareleri aranmıştır. Fakat tüm bu alanlardaki gelişmeler daha sonraki krallar tarafından sürdürülememiştir.

Uzun süre barış içerisinde yaşayan Joseon krallığı, dışarıda gelişen siyasal durumlardan bağımsız değildi. Çin ile ilişkilerin iyi sürmesi ve Mançuların kuzeye doğru itilerek kuzey sınırına kaleler kurularak güçlendirilmesiyle askerî alana fazla önem verilmemiştir. Askerlerin iç siyasette büyük bir rol oynamaması ordunun geri planda kalmasına neden olmuş, bunun sonucunda Koreliler muhtemel tehlikelere hazırlıksız yakalanmışlardır. Komşu ülke Japonya uzunca bir süredir yönetimi merkezî idarenin elinden almış olan askerî samuray sınıfının kendi arasındaki çatışmalarıyla çalkalanmaktaydı. Bu durum 16. yüzyılda yavaş yavaş değişmeye başladı. Daha önceden köyleri ve bazen şehirleri fethederek büyük toprak parçalarına hükmetmeye başlayan daimyolar arasında güçlü olanlar ülkeyi tümüyle birleştirme yolunda adımlar atmaya başlamışlardır. Bunların

¹³ C.G. Kim, *The History of Korea* (Greenwood Press, 2005).

¹⁴ Seth, *A History of Korea: From Antiquity to the Present*. s. 140

arasından önce Oda Nobunaga ülkenin orta bölgelerinin yönetimini ele geçirir. Daha sonra bir general tarafından öldürülmesi üzerine ise takipçisi Toyotomi Hideyoshi ülkeyi büyük ölçüde birleştirir. Bundan sonra Hideyoshi gözlerini dışarıya dikecek ve Japonlar çok uzun süreden sonra ülkeleri dışında fetihlere girişecektir. Hideyoshi'nin görünürdeki asıl hedefi Çin'i fethedip burada Ming hanedanının yerine yeni bir hanedan kurmaktır.¹⁵ Bunun için denizi aşarak uygun bir noktada çıkarma yapması ve askerleri ile Çin'in başkentine en kısa yoldan yürümesi gerekmektedir. Bu yol da Kore yarımadasıdır. Kubilay Han'ın da Japonya'yı fethetme girişimlerinde Kore'yi üs olarak kullandığını biliyoruz. Japonya ile Çin arasında stratejik bir noktada olan Kore yalnızca kültürel ve ticarî ilişkiler için değil işgaller için de hep bir üs olarak kullanılmaya açık olmuştur.¹⁶ Güçlerini Kore'ye yakın olan Kyushu adasında toplayan Hideyoshi, bir taraftan da Kore'deki Joseon sarayına elçiler yoluyla Çin'in işgali için kendilerine yol verilmesini talep eder. Joseon sarayının Çin işgaline kayıtsız kalarak Japonlara geçiş izni vermesi özellikle askerî yönden hazırlıksız olması göz önüne alındığında mantıklı bir hareket olabilirdi. Ancak Joseon sarayı da kendisinden önceki Goryeo hanedanının mantıkdışı görünen sadakatini göstermeyi tercih etmiştir. Goryeo hanedanı devrilen Moğol kökenli Yuan hanedanına sonuna kadar bağlı kalarak kaybetmesi kesin olan bir savaşa girmiştir. Joseon hanedanı da kendi meşruiyetini sağlayan ve iyi ilişkileri olan Ming hanedanına karşı Japonların yanında yer almamış ve Japonları reddederek savaşı göze almıştır. Her iki hareket de mantıkdışı görünmesine karşın Koreli hükümler için meşru bir yönetime sahip olmak yabancı bir güce karşı savaş kazanmaktan daha önemlidir. Bu sebeple her iki kararın arkasında da ideolojik sebepler yatmaktadır. Devlet ideolojisi olarak kabul edilen yeni-Konfüçyüsçülük de Japonları karşı konulması gereken barbarlar olarak görme eğilimindeyken, Çin'i itaat edilmesi gereken ağabey olarak görme eğilimindedir. Saray içerisinde bir grup bakan bu işgal ihtimalinin ciddiye alınması ve askerî hazırlıklar yapılması gerektiğini düşünürken bir diğer grup bunun

¹⁵ S. Turnbull and G. Rava, Toyotomi Hideyoshi (Osprey Publishing, 2011). s. 57

¹⁶ Kore'nin üç krallık döneminde Japonlar, Kore'de toprak sahibi olup Baekche krallığı ile ittifak kurmuş, sonradan bu toprakları yitirmişlerdir. Moğollar da Kore'yi Japonya'ya düzenleyecekleri seferde üs olarak kullanmış, daha sonra aynı örneği tersinden Hideyoshi de uygulamaya koymuştur. Son olarak Meiji restorasyonu sonrasında Japonlar, Rusya ve diğer Batılı güçlerin Japonya'ya doğru yayılma emellerine karşılık Kore'yi bir sıçrama tahtası olarak görmüştür. Buna karşı önlem olarak da önce Rusların Kırım Hanlığını önce Osmanlı süzerenliğinden çıkarıp bağımsız devlet olarak ilân ettirip daha sonra da işgal etmeleri gibi, önce Kore'yi Çin'in süzerenliğinden çıkarmaya çalışmıştır. Ortaya çıkan sürtüşmede ise, Çin'i Çin-Japon savaşlarında mağlup etmiş, sonra da Kore'yi zamanla işgal ve ilhak etmiştir.

uzun süredir sürmekte olan Japon korsanlığının bir uzantısından ileri gidemeyeceği ve barbar olarak görülen Japonların üstün Kore kuvvetlerini asla yenemeyeceği görüşündedir. Sonuç olarak, ikinci görüşü savunan grup galip gelir ve her ne kadar Japonların işgal niyetleri konusunda Çin uyarıldıysa da, hem Kore hem de Çin tarafı Japonları çok ciddiye almaz. Bu arada Japonya'da Hideyoshi, Kore'ye son derece yakın olan Kyushu adasında hazırlıklarda bulunmaktadır. Aynı dönemde Hideyoshi Filipinler'deki İspanyol valisine, Tayvan ve Ryukyu krallıklarına da kendisine tıpkı geleneksel olarak Çin'e komşularının haraç verdiği gibi haraç vermesini talep eder.¹⁷ Tek amacının Kore'yi ya da Çin'i işgal olmadığı, uzun süredir Doğu Asya'da atıl ve kıyıda bir devlet olarak kalmış olan Japonya'yı etkin ve söz sahibi merkezî bir güç yapmak istediği sonucuna da varılabilir.¹⁸ Sonuç olarak kaçınılmaz olan çarpışma Korelileri hazırlıksız yakalar. 1593 yılında Kore'ye güneyden çıkan Japon kuvvetleri kısa süre içerisinde bugün de Çin ile Kuzey Kore'nin sınırını teşkil eden Yalu nehrine ulaşırlar. Japonların bu kadar kısa süre içerisinde Kore askerî birliklerini hezimete uğratmasını ne Çinliler ne de Joseon sarayı beklememektedir. Bugünkü Seoul kenti olan başkent Hanyang'a Japonlar yaklaştığı zaman Kore kralının kaçması halkı öfkelenendir ve çıkan ayaklanmalarda Koreliler sarayı yakarlar. Japonlar da girdikleri tüm şehirlerde yağma yaparlar. Tıpkı Timuruların ve ondan önceki Moğolların yaptığı gibi, Japonlar da yalnızca yağma ve kıyım peşinde değildir. Pek çok Koreli sanatkâr ve zanaatkâr Japonya'ya götürülür ve burada seramikten resme kadar pek çok alanda etkili olurlar. Çin'de ise Ming sarayı bakanlar arasında süregelen iç mücadelelerle haraptır ve Japonları ilk başta ciddiye almazlar. Korelilerin yenilmeye başladıklarını gördüklerinde ise harekete geçerler. Kore'nin işgali Çin için hem kendi sınırlarına otoritesini tanımayan bir düşman güç yerleşerek başkenti tehdit etmesi hem de kendi vassal devleti olan Kore'yi koruyamaması halinde kurduğu Çin merkezli dünya düzeninin çökmesi tehlikesi vardır. Eğer Çin kendisine haraç verip kendi otoritesini tanıyan komşu devletleri koruyamazsa bölgedeki hâkimiyetinin diğer devletler tarafından tanınmasının bir anlamı kalmayacaktır. İlk gönderdikleri birlikler yenilip Japonlar Yalu nehrine kadar ulaştıktan sonra daha etkili önlemler almaya çalışırlar, gene de Japonlar hem Çinlilerle

¹⁷ Turnbull and Rava, Toyotomi Hideyoshi; LLC Books, *Japanese Invasions of Korea: Toyotomi Hideyoshi, Japanese Invasions of Korea*, Yi Sun-Sin, Wanli Emperor, Won Gyun, Kwon Yul (General Books LLC, 2010). s. 24

¹⁸ Selçuk Esenbel, "Japonya ve Türkiye Çağdaşlaşma Tarihinin Karşılaştırması," in *Çağdaş Japonya'ya Türkiye'den Bakışlar*, ed. S. Esenbel, A.M. Demircioğlu, and C. Kozlu (Simurg, 1999). s. 13-15

hem de Korelilerle giriştikleri hemen her mücadeleden askerî galibiyetle çıkarlar. Savaşı uzun vadede Japonların kaybetmesinde Koreli amiral Yi Sun-sin'in Japonlara göre daha uzun menzilli topları olan ve zırhla kaplanmış gemileri ile Japonların asker ve malzeme takviyesini engellemesinin yanısıra Korelilerin Joseon askerî birliklerinin yetersiz kalması üzerine kendi direniş hareketlerini başlatmışlardır. Neticede Kore'de İmjin Savaşları olarak adlandırılan bu savaşlar 1598 yılında Hideyoshi'nin ölmesi ve Japonya'da yeniden iç kargaşa başlaması üzerine sona erer. Tokugawa Ieyasu'dan itibaren Japonya ile Kore arasındaki ilişkiler yeniden normale dönmüş ve Japonya 20. yüzyılda sömürgeciliğe girişene kadar aralarında bir daha çatışma yaşanmamıştır.¹⁹ Denilebilir ki, İmjin savaşları 16. yüzyılda Avrupalı güçler gibi genişlemek isteyen Japonların ilk başarısız teşebbüsü olmuştur, ancak Koreliler bu saldırıların üstesinden yalnızca Çin'in desteğiyle değil kendi ulusal direnişleriyle de kurtulmuştur.²⁰

İmjin Savaşları sonrasında Kore uzunca süre ekonomik ve siyasi olarak eski gücüne kavuşamamış, Çin'de ise Ming hanedanı bu savaşlar için harcadığı askerî ve ekonomik çaba sonucunda güçsüz düşmüştür.

Bu işgaller ve sonrasında gelen Ming desteği, Joseon hanedanının kendi kaderini tıpkı kendisinden önce gelen Goryeo hanedanının Moğol Yuan hanedanıyla yaptığı gibi Ming hanedanıyla bağlı gibi görmesine neden olur. Koreliler Japon işgallerinin yarasını saracak vakit bile bulamadan çok daha güçlü ve kalıcı bir düşmanla savaşmak mecburiyetinde kalacaklardır. Uzun süredir Korelilerin kuzey komşusu olan ve zaman zaman da sınır çatışmaları yaşanan Jurchen kabileleri, Nurhaci adında bir önder tarafından birleştirilirler. 1626 yılında Joseon sarayına karşı isyan eden bir general yenilerek Jurchenlere sığınır ve onları Kore'ye saldırmaya ikna eder. 1627 yılında Jurchenler Kore'yi yağmalar. Daha sonra ise bir barış anlaşması imzalanır. Taraflar birbirlerine saldırmayacaklar ve birbirlerinin sınırlarına saygı duyacaklardır. Bu anlaşmaya göre, Joseon ve sonradan Mançu adını alacak olan Jurchenler eşit koşuldadırlar. Her ne kadar Joseon sarayında Jurchenler barbar olduğu için böyle bir anlaşma

¹⁹ Hattâ Japonya "kapalı ülke" adı verilen döneme girip yabancıların Japonya'ya girişini kısıtlayıp Japonların da dışarıya çıkmasını yasakladığı dönemde dahi Japonya'ya Joseon sarayından düzenli olarak elçi heyetleri gidip gelmiştir.

²⁰ Bu savaşlarla ilgili ayrıntılı bilgilere şu eserlerden ulaşılabilir: Books, *Japanese Invasions of Korea: Toyotomi Hideyoshi, Japanese Invasions of Korea, Yi Sun-Sin, Wanli Emperor*, Won Gyun, Kwon Yul.; S.R. Turnbull, *Samurai Invasion: Japan's Korean War, 1592-98* (Cassell & Company, 2002).; F.P. Miller, A.F. Vandome, and J. McBrewster, *Japanese Invasions of Korea (1592-1598)* (VDM Verlag Dr. Mueller e.K., 2010).; Hephæstus Books, *Articles on Battles of the Japanese Invasions of Korea (1592-1598)*, Including: *Battle of Myeongnyang, Battle of Noryang, Battle of Busan (1592)*, *Battle of Sacheon (1592)*, *Battle of Chilcheollyang, Joseon Naval Campaigns of 1592* (Hephæstus Books, 2011).

imzalamanın onur kırıcı olduğunu düşünenler olsa da, Joseon sarayı bu anlaşmayı imzalamak zorunda kalır. Ancak hiçbir zaman Jurchenlere yenilgiyi hazmedemezler. Bu arada Çin’de Ming hanedanı iç isyanlar sonucu yıkılma noktasına gelmiştir. Sonunda başkent Pekin, isyancıların eline düşer ve son Ming imparatoru intihar eder. Kuzeydeki sınır komutanı Sangui ise Mançu adı altında birleşmiş Jurchenler’den yardım ister. Kısa sürede Pekin’i alırlar ve kararlı bir şekilde Çin’in fethine girişerek sonunda Ming’den kalan tüm parçaları kendi bayrakları altında birleştirerek Qing hanedanını kurarlar. 1627 yılındaki ilk Mançu işgallerindeki yenilgiyi unutmamış olsalar da, sarayda bir grup barbar Mançular yerine, Japonlara karşı ağabeylik görevini yerine getirerek savaşa giren Ming yan- daşlarına destek olunmasını öneren taraf daha ağır basmaya başlar. Man- çular daha önce imzalanan barış anlaşmasının yenilenmesi isterler. Ancak daha önce anlaşma eşit iki taraf arasında imzalanmışken bu kez Mançular hem Kore’yi hem Çin’i yenerek Ming hanedanını devirmiş ve kendi ha- nedanları olan Qing hanedanını kurmuşlardır. Ming hanedanından kalan- lar ise Çin’in güney kesimlerinde direnişlerini sürdürmektedirler. Mançu- lar Koreliler’den kendilerinin tıpkı daha önceki Ming Hanedanı gibi bü- yük ağabey olarak tanınmalarını isterler. Ayrıca Ming hanedanının da reddedilmesini talep ederler. Bu reddedilir ve taraflar savaşı göze alır. Mançular tekrar galip gelir. Bu durum yalnızca askerî ve siyasî yenilgi anlamına gelmiyordu. Aynı zamanda o güne kadar Joseon sarayındaki hâkim ideoloji olan Konfüçyüsçülük ve onun öngördüğü Çin medeniyeti- ni merkeze koyan dünya düzeni de altüst oluyordu. Mançulara karşı hem Ming hem de Joseon’un yenilgisi ve boyun eğmek zorunda kalarak hâki- miyetini kabul etmesi Moğol istilalarından sonra en büyük darbedir. Kon- füçyüs’e göre Çin medeniyetine dâhil olmayan herkes barbardır ve bar- barlara kesinlikle boyun eğilemez. Ancak hem Ming hanedanı hem de Joseon hanedanı Konfüçyüsçü bir ideolojiden meşruiyet almasına rağ- men, önce Ming Mançular tarafından yutulur, Joseon ise varlığını sürdür- mesini Mançulara boyun eğmesine borçlu kalır. Joseon sarayındaki bazı Konfüçyüsçüler Ming’in yıkılmasından sonra Çin medeniyetinin gerçek mirasçıları olduğuna inanmaktaydı. Belki de Korelilerin Çinli bir hane- danın süzerenliğini kabullenmekte çok tereddüt etmeyip, bir başka ulusun- kini kabul etmekte zorluk çekmesini anlamak kolay olmayabilir. Ancak Doğu Asya’da tarih boyunca din temelli çatışmalar hemen hemen hiç olmamışken, Türk boyları, Moğol boyları ve diğer göçebe boylarla Çin’in temsil ettiği yerleşik medeniyetler arasında sürekli bir mücadele olagel- miştir. Elbette, aynı durum olmasa da yerleşik bir ulusun göçebe bir ulu- sun süzerenliğini kabul etmesini ya da tersini kendi coğrafyamız için Hı-

ristiyanlarla Müslümanların Ortaçağlar boyunca birbirinin yönetimi altında kalmaya çok da istekli olmamasına benzetebiliriz. Ortadoğu'da Haçlıların egemenliğinde yaşamını sürdürmek Araplar için ne kadar küçük düşürücü bir durumsa ya da Balkanlar'da Osmanlı süzerenliğini kabullenmek yerel prens ya da krallar için ne kadar onur kırıcıysa, Koreliler için de Çin medeniyet halkası dışında bir ulusa boyun eğmek benzer bir vaziyeti temsil etmekteydi diyebiliriz.²¹ Tıpkı Moğolların Yuan hanedanı yıkdıktan sonra ona bağımlı olan Goryeo hanedanının yıkılması gibi Joseon da Ming hanedanı ile birlikte meşruiyetini kaybederek yıkılabilirdi. Ancak önce Japon kısa süre sonra da Mançu işgalleri ile ülke sarsılmıştır. Belki de Joseon'u devirecek kadar güçlü bir muhalefet de kalmadığı için Joseon hanedanı varlığını sürdürdü. Bununla birlikte Kore giderek daha içine kapanık hale geldi. 19. yüzyılda Kore "münzevi krallık" olarak nitelendiriliyordu. Tıpkı Japonların dış bir güç olan Avrupalıların ve Hıristiyanlığın getirdiği ideolojik tehdit karşısında kapanması gibi, Koreliler de içlerine kapanmayı seçmişlerdir. Bunun olumlu sonuçlarından birisi Kore'nin Japonlar gibi kendisine özgü bir kültürün yanısıra, kendisine özgü düşünce okulları da geliştirmesidir.

Bu döneme damgasını vuran grup *sarim*²² adı verilen ve Yeni-Konfüçyüsçü idealler etrafında ülkeyi yönetmek için siyasî mücadele veren bir gruptur. Bu grubun kökenleri daha eskiye gitmekle beraber, daha önce gücü elinde tutan *hungu* grubu ile sürtüşmelerden hep kaybeden taraf olarak çıkmıştır. Taraftarlarıysa sürgün edilmiş ya da idam edilmişken sonunda *hungu* grubunun kendiliğinden dağılıp yok olması sonucunda *sarim*'lerin karşılarında rakip kalmamış saray politikasında egemen hale gelmişlerdir. Ancak kısa süre sonra kendi aralarında mücadelelere başlamışlardır. Tüm bu güç mücadelelerinin arkasında grupların ortak ideolojisi yeni-Konfüçyüsçülüktür. Bu bağlamda denilebilir ki, Budizm alanında ya da halk arasında varlığını sürdüren şaman inançlarındaki tüm gelişmelere rağmen yeni-Konfüçyüsçülük Kore'nin yönetici sınıfını tek başına rakipsiz olarak şekillendirmiş günümüzde bile Hıristiyan olsun Budist olsun, bireylerin iş ilişkilerinden aile ilişkilerine kadar tüm davranışlarında protokolden selamlaşmaya ve hitabete kadar her şeyi etkilemiştir. Korece öğrenen kişilerin fark edeceği şeylerden birisi, dilin değişik seviyelerde saygı dili ve hitabet tarzlarına sahip olmasıdır. Kişinin üstüyle konuşurken seçeceği kelimelerden fiil çekimlerine ve hattâ şahıs isimlerine kadar herşey çocuğuyla konuşuyorken seçeceğinden farklıdır. Bu olgu üze-

²¹ Chai-Sik Chung, "Between Principle and Situation: Contrasting Styles in the Japanese and Korean Traditions of Moral Culture," *Philosophy East and West* 56, no. 2 (2006). s. 257

²² *Sarim*'in kelime anlamı bilgeler ormanıdır.

rinde yeni- Konfüçyüsçülüğün etkisi kuşkusuz yadsınamaz. Benzeri bir durum Japoncada da mevcuttur. Bu bağlamda güç mücadeleleri ve grupların liderlerinin isimlerinden oluşan bir listeyi incelemek yerine Kore'deki yeni- Konfüçyüsçülüğün kendisini incelemek daha yerinde olacaktır.

Konfüçyüsçülük, Kore'ye çok eski dönemlerde gelmişse de, özellikle Çin'de Zhu Xi tarafından öncülük edilen yeni-Konfüçyüsçülük akımı Kore'ye ilk kez Goryeo döneminin sonlarına doğru Çin'e bir heyetle giden An Hyang tarafından getirilmiştir.²³ Kısa süre içerisinde bilhassa aydın kesim arasında Zhu Xi'nin²⁴ görüşleri yaygınlık kazanmıştır. Bunda Goryeo hanedanı boyunca Budizm'e verilen destek ve Budist manastırlarının aşırı zenginleşmeleri sonucu Avrupa'daki kiliselerde görüldüğü gibi dinî işlevlerinden uzaklaşmaları ve aydın kesimde hayal kırıklığı uğratmasının da etkisi vardır. Ayrıca Goryeo sarayının giderek daha fazla "yabancı" olarak görülen etkilere maruz kalmasından aydın kesimin rahatsız olmasının da etkisi vardır. Nitekim bu kesim daha sonra, Goryeo hanedanının yıkılıp Joseon hanedanının kurulmasında da etkili olacaktır. Konfüçyüsçülüğün kökleri Çin'in henüz birleşik bir devlet olmadığı dönemlere dayanır. Ancak Han hanedanı (MÖ 206-MS 220) döneminden itibaren raki-bi olarak gördüğü Budizm ve Daoculuğun da etkisi altında kalmaya başlar ve bu dinlerin öğretileriyle de etkileşim sonucunda ilk halinden farklılaşmaya başlar. Konfüçyüs öğretisi her ne kadar ilahî bir varlığı reddetmese de, insanların bu tür konularla ilgilenmelerinin yararsız olduğunu ve dünyadaki işlere kendilerini vermelerinin yararlı olacağını ileri sürer. Toplum kesin bir hiyerarşiye göre düzenlenmelidir. Ve eğer bireyler bu hiyerarşiye ve kurallara uyarlarsa toplum uyum içinde olacaktır. Kesin toplumsal kurallar vardır ve pek çok dinî ritüel ve inanç bâtil olarak görülür. Astın üste kesin itaati beklenir. Bu bağlamda bireyden çok toplum önemlidir. Bu bağlamda bireyin aydınlanmasını öngören ve zaman zaman da hiyerarşiye meydan okuyan Budizm ve Daoizm, tarih boyunca Çin'de Konfüçyüsçülük ile çatışma içinde olmuştur. Bu sebeple Tang döneminden itibaren Konfüçyüsçülüğe sızan Budist ve Daoist etkenlere karşı bir tepki uyanmış, özellikle Song hanedanı döneminde (960-1279) bu tepki daha da artmıştır. Joseon döneminde ise Kore'de yalnızca Çin'den Konfüçyüsçü fikirler ithal edilmekle kalmamış, üstüne yeni fikirler de eklene-

²³ An Hyang 1286 yılında Goryeo hanedanının sonlarına doğru gittiği Çin'de Zhu Xi'nin yazdığı bir kitaptan çok etkilenir ve bu kitabı kendisi yorumlayarak Kore'ye yanında getirir.

²⁴ Zhu Xi yeni-Konfüçyüsçülük akımının fikir babalarındandır. Fikirleri yalnızca Çin'de değil Kore ve Japonya'da da son derece etkili olur. Çin'de Ming hanedanı, Kore'de Joseon hanedanı, Japonya'da ise Tokugawa Şogunluğu tarafından devlet ideolojisi gibi benimsenir ancak her üç ülkede de aynı şekilde uygulanmaz, değişikliklere uğrar.

rek geliştirilmiştir. Devlet memuriyetine girmek için tıpkı Çin'de olduğu gibi merkezî sınavlara girmek gerekiyordu. Çin'den farklı olarak bu sınavlara herkesin girme hakkı yoktu. Yalnızca Yangban adı verilen soylu sınıfa mensup kişiler bu sınavlara girip başarılı oldukları takdirde devlet kademelerinde görev alabiliyorlardı. Gene de bu sistem en azından yangban sınıfına mensup kişiler arasında bile olsa, liyakata dayalı bir sistem getirmek üzere tasarlanmıştı. Bu ideolojinin özellikle idarî alanda devlete hâkim olduğu ve yönetim kadrolarının etkin bir şekilde yetişmesine yardımcı olduğu yadsınamaz. Ancak bu olumlu etkilerin yanında Yeni-Konfüçyüsçülük, tıpkı Tokugawa idaresi altında Japonya'da olduğu gibi toplumu sınıflara kesin çizgilerle ayırmıştır. Toplumsal sınıflar arasında geçişi ve her türlü yeni düşünceyi engellediği için gelişimi de durdurmuştur. Yetenekli olan ancak alt kastlara mensup kişiler yükselmezken yalnızca üst düzey bir görevlinin oğlu olan kişiler yetenekleri göz önünde bulundurulmaksızın belli dogmaları ezberleyerek yüksek mevkilere gelebilmiştir. Duraklama dönemine girmeden önce Kore'de kendine özgü bir Konfüçyüsçü tarz gelişmiştir. Silhak²⁵ adı verilen bu akım, önce Japon sonra da Mançu işgalleri sonrasında yıkılan ülkeyi yeniden kalkındırmak amacıyla ortaya çıkmıştır. Bu akım devlet memuriyet sınavlarından vergiye, kanunlara, tarım ve hattâ doğa bilimlerine kadar pek çok alanda yenilikler getirme amacı gütmekteydi. Konfüçyüsçülüğün uygulamada çok da işe yararlığı kalmayan yönlerinin yerine uygulamada daha işe yarar bilgi ve kurallar eklenmeye çalışılmıştır. Böylelikle geç Joseon döneminin başlarından itibaren Kore'de yeniden devlet gelirleri ve halkın refahında artış görülmeye başlanmıştır. Özellikle Kim Yuk öncülüğündeki bu grubun üyeleri genellikle üst kademelerden dışlanan ve Konfüçyüsçülüğün esneklikten yoksun ve tarımsal ve sınai alanlarda gelişim gösteren Kore toplumunun ihtiyaçlarını karşılayamayan yapısını değiştirmek istemişlerdir. Tıpkı Avrupa'da aynı dönemde dogmaların yıkılmaya çalışılıp rasyonel düşüncenin yerleştirilmeye çalışılması gibi 17-19. yüzyıllar arasında Kore'de silhak akımına dâhil olan ve zamanla iktidara gelen kişiler Kore halkının bugün de eğitime önem verme, yüksek okuma oranları ve pratik bilgiyi dogmadan üstün tutma gibi bazı toplumsal tavırları üzerinde etkili olmuştur.

Elbette Joseon döneminin hâkim ideolojisi olmasına rağmen tek düşünce okulu ya da inanç sistemi yeni-Konfüçyüsçülük değildir. Kore'de çok eski dönemlerden itibaren inanılan, Goryeo döneminde devlet desteği ile giderek zenginleşen Budizm Joseon döneminde sınırlandırılmış ve

²⁵ Pratik öğretisi anlamına gelmektedir.

zaman zaman saldırıya uğramışsa da, varlığını sürdürmeye devam etmiştir. Diğer Budist okulları yasaklanmış, yalnızca seon²⁶ tarikatına izin verilmiş, ancak onun da yalnızca dağlarda manastırlarda sürdürülmesi gerekmiştir. Kısıtlamalar zamanla öyle bir hal almıştır ki, keşişlerin şehirlere girmesi dahi yasaklanmıştır. Manastırların çoğu mülküne el konulup sayıları iki yüzü geçen manastır sayısı da otuz altıya inmiştir. Tüm kısıtlamalara rağmen Budizm ilerleyişini sürdürmüş ve dağ manastırlarına kapanan keşişler tüm imkânsızlıklara rağmen entelektüel alanda gelişmeler devam etmiştir. Erken Joseon döneminin en önemli Budist düşünürlerinden birisi, ilk başta bir Konfüçyüsçü olarak eğitim alıp, daha sonradan Budizme karşı ilgi duyarak Seon Budizmi'nin Kore'deki en büyük düşünürlerinden olacak olan Gihwa erken Joseon döneminin önemli kişilerindedir. Kaleme aldığı eser *Hyeonjeong non* ile bu dönemde yeni-Konfüçyüsçü elitler tarafından Budizme karşı yöneltilen eleştirileri yanıtlayarak Budizmin savunusunu yapar. Bunun yanı sıra, Budist sutralarına yazdığı yorumlarla Seon Budizminin Kore'deki gelişimine yaptığı katkılar yadsınamaz. Gene de Budizme karşı Joseon hanedanının tutumu olumsuzdur. Bu tutumu biraz olsun değiştiren şey Japonların Hideyoshi tarafından yönlendirilen işgalleri sırasında halk direnişini organize eden ve zaman zaman da savaşçı keşişlerle bizzat savaşa katılarak Japonlara kayıplar verdirip, meydan savaşlarını kaybeden Joseon hanedanına karşılık beklemeden verdiği destektir. Her ne kadar şehirlere girmesi yasaklansa ve uzak dağ manastırlarına sürülse de, Budizm köylüler arasında popülerliğini sürdürür. Seosanhyujeong adlı Budist rahibi bu dönemde özellikle etkili olmuştur. Japon işgalleri sırasında *uisa* adı verilen savaşçı keşişleri organize ederek halk direnişinin önderlerinden olmakla kalmamış, Seon Budizminin Kore'deki doktrinini de düzenleyen kişilerin başında gelmiştir. Bugün pek çok Seon okulu kökenlerini ona ya da dört öğrencisinden birisine dayandırmaktadır.²⁷ Kore'de Seon'un Japonya'da aynı dönemde Zen'den farklılıklar gösterdiği görülmektedir. Her ikisi de aynı tarikatın Kore ve Japon versiyonları olmasına rağmen Japonya'da Zen akımı, savaşçı ve yönetici samuray sınıfının himayesi altında gelişirken Kore'de Seon elit sınıfına pek etki edememiş ve dağlardaki manastırlarda daha sade ve yalın bir yol izlemiştir. Zen daha çok köylüler arasında yayılmıştır. Ayrıca Japonya'da *koan* adı verilen Korecesi de *gong'an* olan bilmeceler, Japonya'da Zen budistlerinin meditasyon sırasında üzerinde odaklanmaları için son derece önemliyken, Kore'de tüm *gong'an*ların özünde aynı

²⁶ Ülkemizde ve Batı'da Japonca adı olan Zen diye bilinen Budist tarikatının Korece adı.

²⁷ Yu Jeong, Eongi, Taeneung, Ilseon adlı bu dört mürit genellikle şu andaki pek çok okulun kurucu atası olarak da görülmüştür.

ve tek olduğu düşünülür ve asıl odaklanılan nokta boşluk, hiçlik anlamlarına gelen *mu* kavramıdır.²⁸ Bu bağlamda Kore'deki Seon hem Japonya hem de Çin'den farklılıklar arz etmekte ve kendine has özellikler barındırmaktadır.

Geç Joseon dönemi ile birlikte Kore'ye özellikle Çin üzerinden ve diğer bölgelerden Katolik misyonerler daha sık gelmeye başlarlar. Ülkenin kapalı tutulması ve dış etkilerden arındırılması gerektiğine inanan bir grup, Katoliklerin Japonya'da olduğu gibi idam edilmesi gerektiğini öne sürer ve bu uygulama dolayısıyla Fransızlarla çatışma yaşanır. Ayrıca Amerikalılar da "gunboat diplomacy" adı verilen ve Japonya'ya da ülkeyi açması ve kapitülasyonlar imzalaması için uyguladığı "top diplomasisi"ni uygulamak ister, küçük çaplı bir çatışmaya giriştiyse de başarılı olamaz. Tüm yalıtım çabalarına rağmen Doğu Asya'da genişlemekte olan Rusya, yükselen güç Japonya ve giderek Çin ve vassal devletleri üzerinde daha çok ekonomik ve sömürgeci emeller güden diğer Batılı güçler arasında sıkışıp kalması kaçınılmazdır. Hıristiyanlık giderek yayılmaktadır. Japonya ile 1876 yılında imzalanan Ganghwa anlaşması ile ilk kapitülasyonlar verilir ve giderek Japon etkisiyle modernleşme taraftarı gruplar güçlenmeye başlar. Bu noktada Kore'ye özgü bir din ortaya çıkar ve yaygınlık kazanır. Donghak²⁹ adı verilen bu yeni din, 1860 yılında Choe Je-u adında bir Konfüçyüsçü tarafından kurulur. Yalnız Batı etkisine değil, Konfüçyüsçülüğün de sıkı ve esneklikten uzak yapısına bir tepkidir bu öğreti. Kurtuluşun tüm insanların sınıf ayırımı gözetmeksizin eşit sayılması ve demokrasiye geçilmesi ile sağlanabileceğini, böylelikle insan hakları ve demokrasiyi genellikle Kore'nin iç işlerine müdahale için kullanan yabancı güçlerden de kurtulunabileceğini ileri sürerler. Ayrıca feodal düzene ve dogmatik davranmaya başlamış üst düzey hükümet yetkililerine de karşı tepkilidirler. Kısa sürede bu görüşler, çiftçiler arasında yayılır ve bir isyanı başlatır. Üst düzey hükümet binalarını ve zengin üst sınıfa ait mülkleri basan isyancılar, ele geçirdiklerini fakir halk arasında dağıtırlar. Choe Je-u yakalanarak idam edilir. Gelgelelim başlattığı hareket onunla ölmez, önce Joseon sarayına karşı başlayan bu isyan daha sonra Japon işgaline karşı da sürecektir. Günümüzde de Donghak bir dine dönüşmüş ve Cheondoculuk³⁰ adıyla varlığını sürdürmektedir. Her ne kadar

²⁸ Bu kavram, Budizm'in diğer kollarında da olmakla birlikte bilhassa Zen'de büyük öneme sahiptir.

²⁹ Doğu öğretisi anlamına gelmektedir. Kore'de Hıristiyanlık ve Avrupa bilimine Batı öğretisi denilmektedir. Batı'nın ve Hıristiyanlığın yayılan etkisine birtepki olarak çıkan bu öğretilerde kendisine Doğu öğretisi ismini daha uygun görmüştür.

³⁰ Göksel/Kutsal yol dini

Çin'deki Boxer İsyanı ve onların Daocu görüşlerine benzerlik gösterse de bu akım Kore'de kendiliğinden ortaya çıkmış ve dış müdahalelere ve Joseon sarayının zayıflığına ve çürümüşlüğüne bir tepki olarak doğmuştur.

Tüm bu mücadelelere rağmen Kore 1905 yılında Japon mandası altına girmiş 1910 yılında ise ilhak edilmiştir. Yazının başında da belirttiğim gibi, bu makalenin amacı Kore'nin siyasî tarihini özetlemekten ziyade, günümüz Kore'sinin şekillenmesinde en büyük katkıyı sağladığına inandığım Joseon döneminde ortaya çıkan düşünce akımlarını incelemektir. Bu nedenle siyasî gelişmelere ancak bu düşünce akımlarını ilgilendirdiği ölçüde yer verdim. Bir ülkenin modernleşme öncesi tarihi tam olarak anlaşılmadan o ülkenin daha geç dönemlerinin anlaşılamayacağı kanısındayım. Bu nedenle ülkemizde eğer Kore gerçek mânâda anlaşılacak isteniyorsa, buna Joseon döneminden başlamamız gerektiğini düşünüyorum, Kore Savaşı'ndan değil...

KAYNAKÇA

- Books, Hephæstus. *Articles on Battles of the Japanese Invasions of Korea (1592 "1598), Including: Battle of Myeongnyang, Battle of Noryang, Battle of Busan (1592), Battle of Sacheon (1592), Battle of Chilcheollyang, Joseon Naval Campaigns of 1592.* Hephæstus Books, 2011.
- Books, LLC. *Japanese Invasions of Korea: Toyotomi Hideyoshi, Japanese Invasions of Korea, Yi Sun-Sin, Wanli Emperor, Won Gyun, Kwon Yul.* General Books LLC, 2010.
- Chung, Chai-Sik. "Between Principle and Situation: Contrasting Styles in the Japanese and Korean Traditions of Moral Culture." *Philosophy East and West* 56, no. 2 (2006): 253-80.
- Esenbel, Selçuk. "Japonya Ve Türkiye Çağdaşlaşma Tarihinin Karşılaştırması." In *Çağdaş Japonya'ya Türkiye'den Bakışlar*, edited by S. Esenbel, A.M. Demircioğlu and C. Kozlu. Simurg, 1999.
- Kim, C.G. *The History of Korea.* Greenwood Press, 2005.
- Kim, H., and R. Fouser. *Understanding Korean Literature.* M.E. Sharpe, 1997.
- Lee, Sang M. "South Korea: From the Land of Morning Calm to Ict Hotbed." *The Academy of Management Executive (1993-2005)* 17, no. 2 (2003): 7-18.
- Miller, F.P., A.F. Vandome, and J. McBrewster. *Japanese Invasions of Korea (1592-1598).* VDM Verlag Dr. Mueller e.K., 2010.
- Pratt, K. *Everlasting Flower: A History of Korea.* Reaktion Books, 2007.
- Seth, M. *A History of Korea: From Antiquity to the Present.* Rowman & Littlefield, 2010.
- Turnbull, S., and G. Rava. *Toyotomi Hideyoshi.* Osprey Publishing, 2011.
- Turnbull, S.R. *Samurai Invasion: Japan's Korean War, 1592-98.* Cassell & Company, 2002.